

„АВТОРСКОТО ПРАВО В МУЗИКАТА“ – НОВО ИЗСЛЕДВАНЕ НА Д-Р ГЕОРГИ САРАКИНОВ

*Мариана Лазарова**

От месец ноември на щандовете за специализирана литература е новата книга на Георги Саракинов „Авторското право в музиката“, издадена от издателство „Сибис“. За по-малко от година наред с шестото допълнено и преработено издание на монографията си „Авторското право и сродните му права в Република България“ – все още единственото цялостно изследване на този правен отрасъл у нас, д-р Георги Саракинов ни поднася втора книга с конкретна насоченост към отделни аспекти на многопластовата авторскоправна материя. Първата от тях – „Колективно управление на авторските и сродните им права“ („Сибис“, 2008) също е цялостно изследване на системата за колективно управление като механизъм за упражняване на имуществените правомощия на авторите и носителите на права, сродни на авторското, на същността, структурата и функционирането на организациите за колективно управление на права у нас и по света. Монографията „Авторското право в музиката“ отново обхваща цялостно материята на авторското право и сродните му права, този път насочена към конкретна специализирана и в същото време изключително широка аудитория – към всички, които по един или друг начин се занимават или се интересуват от музика.

„Авторското право не е само правила и възнаграждения, то е нещо много повече. Музиката е не само забавление и бизнес, тя е нещо много, много повече“. На това мото, избрано от автора, е подчинено цялото повествование в книгата. Именно повествование, тъй като езикът на изложението е освободен от строгите, сухи и в много случаи абстрактни формулировки на закона, от отегчителните дори и за читателя юрист препратки към членове и алинеи, присъщи на всяко правно изследване. Това е едно от многобройните достойнства на книгата, предназначена да даде правни знания и да обогати правната култура на създателите и изпълнителите на музика, на участниците в превръщането на музикалната творба в музикален продукт (неминуемо за съвремените ни) и на „консуматорите“ на този продукт. В предговора към изданието проф. Пламен Джуров пише: *„Това би трябвало да е настолна книга за всеки, който съзнава мястото на музиката в обществото“* (с. 13). Георги Саракинов разкрива ролята на авторското право за общественото осъзнаване и признаване на мястото на музиката от вре-

* Юрист.

мето на духовите оркестри на площада до съвременния високотехнологичен глобален достъп до музикалните произведения. Всеки, който иска да разбере защо „авторскоправното законодателство е този инструмент, който сравнително най-добре може да канализира обществените усилия в тази насока и да осигури на музиката като цяло подобаващото ѝ място в духовния живот на обществото“ (с. 180), трябва да прочете тази книга.

Книгата следва структурата на Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП). Тя съдържа увод и единадесет параграфа.

Първият параграф разглежда музикалните произведения като обекти на авторското право – самостоятелни и като съставна част на сценични, филмови и други аудио-визуални произведения. Специално внимание е отделено на аранжирките като особен и типичен вид преработка на музикалните произведения, на правилата за преработване на едно произведение и правата върху създадените производни произведения. Оркестрациите и вариациите също са разглеждани в светлината на авторскоправните последици от тяхното извършване. Важно място заема и въпросът за създаването на музикално произведение с текст, както и свързването на музика с текст и произтичащите правни последици.

Параграф 2 е посветен на субектите на авторското право върху музикални произведения. Авторът изяснява и разграничава понятията „субект“, „носител на авторското право“ и „автор“. Разгледан е въпросът за съавторството върху музикални произведения. Отделено е внимание на правните проблеми при създаването на т.нар. кавър версии. Специално място заема въпросът за режима на авторството върху произведения, създадени по трудово правоотношение и по поръчка.

Параграф 3 изяснява съдържанието на авторското право – неимуществените и имуществените правомощия на автора. Този параграф се състои от четири раздела, като първият – „Общи положения“ – акцентира върху правополагащия факт за възникването на субективното авторско право за автора – създаването на произведението, обема от права, който законът му предоставя, ограниченията в обема на имуществените права в случаите, когато произведението е създадено по трудово правоотношение и по поръчка. Вторият раздел разглежда личните (неимуществени) права на автора, а в раздел трети Георги Саракинов разяснява подробно спецификата на всяко от имуществените авторски правомощия. Особен интерес в този раздел ще привлече най-технологичният метод за разпространение на музика днес – интернет, и свързаното с него право на предоставяне на достъп до произведението по електронен път в цифрова мрежа. Начините на разпространение, участниците в процеса и отговорностите на всеки от тях, в това число и на крайния потребител при използването на т.нар. торент технологии, механизмът на отстъпване на правото са поднесени лаконич-

но, но с пределна яснота. Както навсякъде в книгата, и тук правните конструкции са онагледени с примери от практиката, което прави възприемането на нормите лесно и разбираемо. Последният, четвърти раздел на този параграф се спира на случаите, при които законът допуска свободно използване на музикални произведения без заплащане на възнаграждение и със заплащане на компенсационно възнаграждение.

В параграф 4 авторът отново с вещина и лекота превежда читателя през комплицирания дори за юристите режим на времетраенето и наследяването на авторското право и проблемите, породени от промените в международното и националното законодателство през годините. Въпросът е разгледан в светлината на неговото практическо приложение и значение.

Предмет на параграф 5 е упражняването на авторското право върху музикални произведения. Тук авторът разяснява същността и основните елементи на договорите, с които се разрешава използването им. Очертано е приложното поле на индивидуалното договаряне и договарянето на колективна основа – чрез организациите за колективно управление на права.

На организациите за колективно управление на авторските и сродните права в музиката е посветен параграф 6 от книгата. Ключовото значение на механизма на колективното управление на права за цялата музикална културна индустрия и международния музикален обмен предопределя вниманието, което читателят следва да отдели на тази част от книгата. „*Организациите за колективно управление на права днес са гръбнакът на авторскоправната закрила в системата на всяка съвременна държава*“, пише Георги Саракинов (с. 79). Той изяснява какво представляват те, какъв е режимът на учредяването и функционирането им, в какви договорни взаимоотношения влизат със своите членове и с ползвателите на музика, как събраните от тях възнаграждения се разпределят между правоимащите, каква защита осигуряват на поверените им за управление права. Наред с тези въпроси авторът проследява и възникването на българските организации за колективно управление на авторски и сродни права, обхвата и принципите на работа на действащите в областта на музиката сдружения „Музикаутор“ и „Профон“.

В шестте раздела на параграф 7 авторът се спира подробно на съдържанието на договорите, с които се отстъпват различни авторски права върху музикални произведения – за публично изпълнение; за излъчване, предаване, преизлъчване и препредаване по радио и телевизия; за предоставяне на достъп по интерактивна електронна мрежа; за звукозаписване и разпространение на екземпляри от записа; за сценично представяне на музика. Искам да обърна специално вниманието както на обикновения читател, така и на колегите юристи върху договора с музикален издател (с. 115). Разбирането на фигурата на музикалния издател, която в Европа съществува от два века, но все още е малко позната и

застъпена у нас, на неговата договорна обвързаност с автора и ролята му за разпространението на музикалното му творчество ще е от изключителна полза най-вече за композиторите; познаването ѝ е важно за всички участници в процеса на използване и разпространение на музика. С присъщата му лекота и яснота Георги Саракинов ни поднася в синтезиран вид всички детайли, необходими за това разбиране.

Параграф 8 разглежда поотделно съдържанието и упражняването на всяко едно от правата, сродни на авторското, които са свързани с музиката. Какви права придобиват музикантите, когато изпълнят едно музикално произведение, кои са неимуществените и имуществените им правомощия и как се упражняват, какво е времетраенето им и как се наследяват, в кои случаи е приложимо колективното управление на правата им и от коя организация се извършва – на тези въпроси е посветен първият раздел на този параграф – „Права на артистите-изпълнители“. Със същия подход са изяснени другите два вида права, сродни на авторското – тези на продуцентите на звукозаписи и на радиостанциите.

Начините на защита на авторското и сродните му права върху музикални произведения са предмет на параграф 9 от книгата. Максимално синтезирано са изложени видовете граждански искиове и налагането на обезпечителни мерки по Закона за авторското право и сродните му права, престъпните състави, свързани с нарушаването на авторските и сродни права, предвидени в Наказателния кодекс, случаите, в които може да се търси административноправна защита, мерките на границата като начин на противодействие срещу предполагаеми нарушения на авторското и сродните му права. Отделено е внимание на различните режими, установени със специален закон, посредством които държавата осъществява контрол върху използването на обекти на авторското и сродните му права при производството и търговията с матрици и носители.

В параграф 10 авторът прави обширен преглед на международноправната уредба на правата, свързани с музиката. Необходимостта от такава уредба за преодоляване на териториалния характер на авторското право, нейното развитие през годините, продиктувано от нарастващите възможности за лесно трансгранично разпространение и използване на произведенията, което в най-голяма степен засяга музиката, международното обединяване на междудържавно и на частноправно равнище и усилията за изграждане на стандартизирана система за обмен на информация, необходима за управлението на авторските и сродните им права в условията на технологични иновации, стратегиите и инициативите за осигуряване на надеждна защита и подобаващ материален еквивалент за правоносителите при използването на музикални произведения и звукозаписи в глобална цифрова среда са анализирани от автора в хронологична последователност, за да бъдат изведени важни заключения за правата и задълженията на

българските автори, артисти-изпълнители, продуценти на звукозаписи и ползватели в международен аспект.

Накрая, в параграф 11 – „Заключителни размисления“ – Георги Саракинов съпоставя заложеното в закона с реалните резултати от приложението му и анализира състоянието на правоприлагането у нас. И тук авторът отделя пространно място на въпроса за колективното управление на авторските и сродните им права и на организациите за колективно управление. От анализа на лаконичната национална законова регламентация на тези организации и на актуалните проблеми на тяхната дейност като резултат от това, в съпоставка с подхода в другите европейски държави, авторът прави аргументиран извод за назрялата необходимост от въвеждането на по-строги правила за учредяването и контрола върху функционирането им, което да повиши общественото доверие в тях и авторитета на авторското право като цяло.

В книгата са отразени и многобройните публикации по отделни въпроси на авторското право и сродните му права, свързани с музиката, в различни специализирани печатни издания.

С поредния си труд доайенът на авторското право в България д-р Георги Саракинов за пореден път затвърждава позицията си на най-задълбочения изследовател и най-добър познавач на законодателството и практиката в тази област у нас. Огромната му ерудиция, богатият му международен опит, чувствителността му към най-новите тенденции в нормативното регулиране на творческите процеси и готовността му да споделя всичко това за пореден път са в неопенима помощ на законодателя, на правоприлагащите органи, теоретичите, практикуващите юристи, на творците и участниците в т.нар. музикална индустрия, на цялото общество.